

דבר העורכת

ג'נאן פראג' פלאח*

אני גאה להציג את הגיליון המיוחד מספר 11 של כתב העת הומור מקוון שמתמקד בהומור ומגדר. לאחרונה אנו עדים להתפתחות מחלקות וחוגים למגדר באוניברסיטאות ובמכללות בארץ ובעולם, וכתוצאה מכך המחקר האקדמי בנושאי מגדר שונים, תפס תאוצה אדירה. כתבי עת בנושאי פמיניזם ומגדר יצאו לאור ברחבי העולם. השילוב בין מגדר והומור הינו ייחודי בתחום המחקר המדעי.

גיליון זה מהווה תרומה חשובה להעשרת הידע בתחום ההומור בכלל, בחקר המגדר בפרט ובשילוב של שני תחומי המחקר, הומור ומגדר.

בגיליון חמישה מאמרים שקשורים לשילוב בין הומור ומגדר בספרות הישראלית הפמיניסטית, בספרות הילדים הישראלית ובסרטיו של צ'רלי צ'פלין.

מאמרן של ד"ר דינה חרובי ושל ד"ר טלילה קוש זהר "אותי זה לא מצחיק: מה מצחיק בהומור של סופרות ישראליות?" מציג את השימוש שעושות שלוש סופרות ישראליות בהומור, ("סוסית") ודקלה קידר ("מר ונמהר"). אורלי קסטל בלום ("המינה לזיה") בכדי לקעקע סטראוטיפים מיגדריים ועמדות כוח גבריות כשהחוקרות מדגישות כי בכתבה נשית הומוריסטית הדגש הוא בהיבטים שונים מחיי הנשים תוך שימוש בסטראוטיפים נשיים במטרה ללעוג להן.

מאמרה של ד"ר מירי יוסוב-שלום "מבט על תפיסות מגדריות ביצירות הומוריסטיות ישראליות לילדים" מתמקד בעיון ביצירות הומוריסטיות לילדים שנכתבו בשנות ה-90 של המאה העשרים ועד ימינו, תוך התמקדות בהומור ומגדר. זוהי בבחינת יחידה תמטית המשלבת בין עבר, הווה ועתיד, בין נשים וגברים בתקופות שונות בחווייה של הבנייה הזהות המגדרית תוך היצג פריזמה נשית. ההתמקדות הינה על דרכי העיצוב של הקול הנשי תוך שימת דגש על היבטים פמיניסטים-הומוריסטיים. המטרה, לחשוף את האמירה של הטקסט, הדמויות והזמן, מתוך הנחה שהשקפת העולם שבאה לידי ביטוי היא של אימוץ או חתירה תחת ההגמוניות הגברית ביצירות לילדים לדורותיהן.

מאמרה של עינב בר, "אינפנטיל או פמיניסט? צ'פלין בראי המגדר והפסיכואנליזה", דן בייצוגו של צ'פלין את דמותו של האחר המוקצה והמנוודה ובשונות המגדרית שלו אשר ארוגה ובאה לידי ביטוי בדמותו לאורך כל סרטיו. במאמר נטען שצ'פלין היה חלוץ הקומדיה המגדרית. הוא היה זה שכוון לראשונה את מאפייני ההתחזות המגדרית כפי שהיא באה לידי ביטוי עד היום בקולנוע בכלל ובקולנוע ההוליוודי בפרט.

מאמרה של ד"ר עופרה מצוב-כהן "אינו נותן לנו מגרונו-לא אתן לו מגרונה של התרנגולת, הומור של נשים מול הומור של גברים ברומן 'אהבה זרה' של אשר ברש", מתייחס לשיזור בצורותיו השונות, כדרך ביטוי של רוב הדמויות, בין אם בדיאלוג בין שניים ובין אם בהיגד המובע בפני מספר נוכחים, קבל עם ועדה, ובסיטואציות שונות הנקשרות להווי החיים בעיירה שלהן זיקה לעניין המרכזי ביצירה; גורלם של היחסים בין הגיבור, פרץ סגל לבין פראניה קונסקי הגויה. נראה כי להומור, בסיפור אשר מתמקד בקונפליקט האישי של הגיבור שהופך לעניין ציבורי בעיירה הן על ידי דמויות מהקהילה היהודית והן על ידי דמויות הקהילה הרוטינית והפולנית, יש תפקיד מהותי; ריכוך ועידון המתיחות הנוצרת בעיירה בין יהודים לגויים על רקע פרשת אהבתם של פרץ ופראניה. לעיתים ההומור מופיע כצורת חיווי חתרנית ויש שהוא משמש כדרך מעודנת, רכה ומנומסת, כדי

* ד"ר ג'נאן פלאח, ראש המחלקה למגדר, המכללה הערבית האקדמית לחינוך, חיפה.

להביע עמדות רוויות מתח וגם רגשות כמוסים. בתוך כך, ניתן להבחין במרחב זה בהומור מגדרי ובהבדלים שבין הומור נשי להומור גברי: אמירות ומשפטים נשענים על הטקסטים מן המורשת שלמדו הגברים בחדר

ד"ר ג'נאן פראג' פלאח במאמרה " מה מצחיק קשישות וקשישים בשפרעם" בוחנת את ההומור בקרב קשישים באמצעות תצפית במעון יום תוך כדי פעילות יומיומית ובאמצעות שאלונים המכילים כ 30 היגדים שונים המתייחסים להומור וצחוק בסיטואציות שונות בקרב קשישים וקשישות. זהו מאמר ראשון מסוגו במגזר הערבי שמוסיף נדבך נוסף לחקר ההומור במגזר הערבי שבשלב זה הינו דל יחסית. את הגיליון סוגרת סקירת ספר של פרופ' אריה סובר על הספר "הבמה כבית ארעי" מאת דייגו רוטמן שיצא לאור בשנת 2018. בסקירתו כותב פרופ' סובר שספרו של רוטמן מהווה מסמך היסטורי כפול: מצד אחד הוא חושף לראשונה באופן מעמיק את סיפורו של הצמד הקומי החשוב ביותר של העולם היהודי דובר היידיש, ומהצד השני, דרך קורות חייהם ותלאותיהם של צמד הקומיקאים דז'יגאן ושומאכר, ניתן ללמוד גם על קורותיו של העם היהודי באירופה ובמיוחד במזרח אירופה, בהתמקדות על פולין כמו גם ברוסיה בתקופה שלפני ובמהלך מלחמת העולם השנייה ולאחריה. מאחלת לכם הקוראים קריאה מלמדת ומהנה.

ד"ר ג'נאן פראג' פלאח